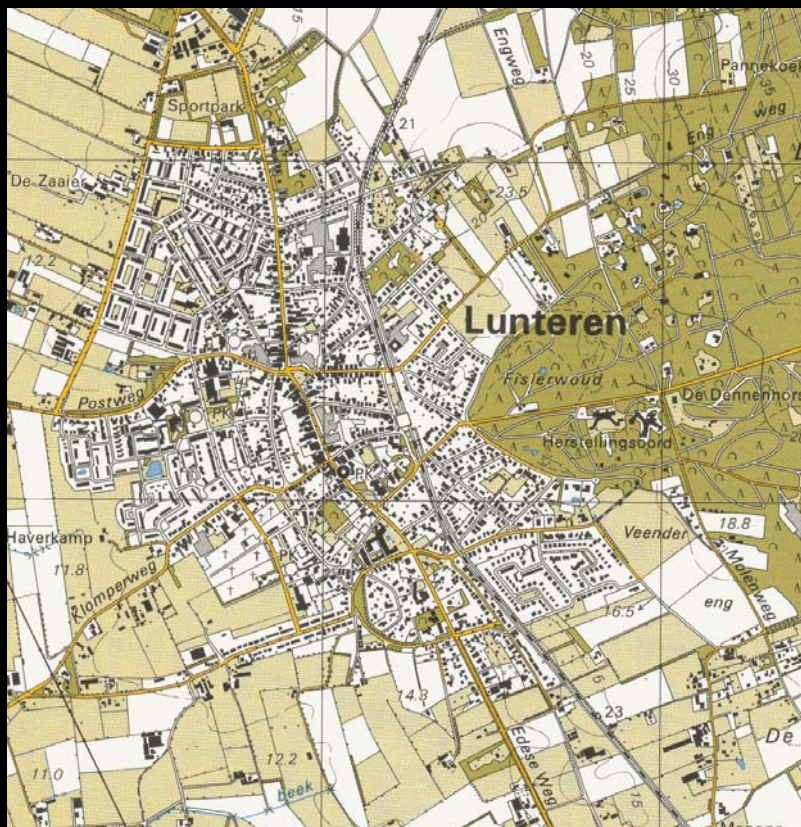

Lunteren

Roskammersteeg

Archeologische prospectie

Drs. P.J.M. Koop

Augustus 2002
BAAC rapport 02.062

BAAC bv

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

Lunteren Roskammersteeg

Archeologische prospectie

drs. P.J.M. Koop

Augustus 2002
BAAC-rapport 02.062

BAAC bv

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

Colofon

ISBN: 90-77000-42-9

Auteur: drs. P.J.M. Koop

Redactie: drs. E.A. Schorn
drs. M.C. Diepeveen

Veldwerk: drs. P.J.M. Koop

Tekeningen: J. Heersink

Copyright: gemeente Ede / BAAC bv, Deventer

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Ede en/of BAAC bv te Deventer.

BAAC bv

onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Hofstraat 4-6
7411 PD Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 618 430
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

1	Inleiding	1
	1.1 Onderzoekskader	1
	1.2 Ligging van het gebied	2
2	Werkwijze	3
	2.1 Bureauonderzoek	3
	2.2 Inventariserend veldonderzoek	3
3	Resultaten bureauonderzoek	5
	3.1 Geologie en bodem	5
	3.2 Bekende archeologische waarden	5
4	Resultaten veldonderzoek	6
5	Conclusies en aanbevelingen	8
	5.1 Conclusies	8
	5.2 Aanbevelingen	8
6	Literatuur en kaarten	9

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Bijlage 2: Boorpuntenkaart

Bijlage 3: Overzicht codering textuurklassificatie

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van de gemeente Ede heeft het onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuurhistorie en Cultuurhistorie (BAAC bv) een archeologische prospectie uitgevoerd in een plangebied aan de Roskammersteeg te Lunteren. Aanleiding voor dit onderzoek is de geplande nieuwbouw van een woning.

Het doel van deze archeologische prospectie is het vaststellen van eventueel aanwezige archeologische resten en/of vindplaatsen in het plangebied.

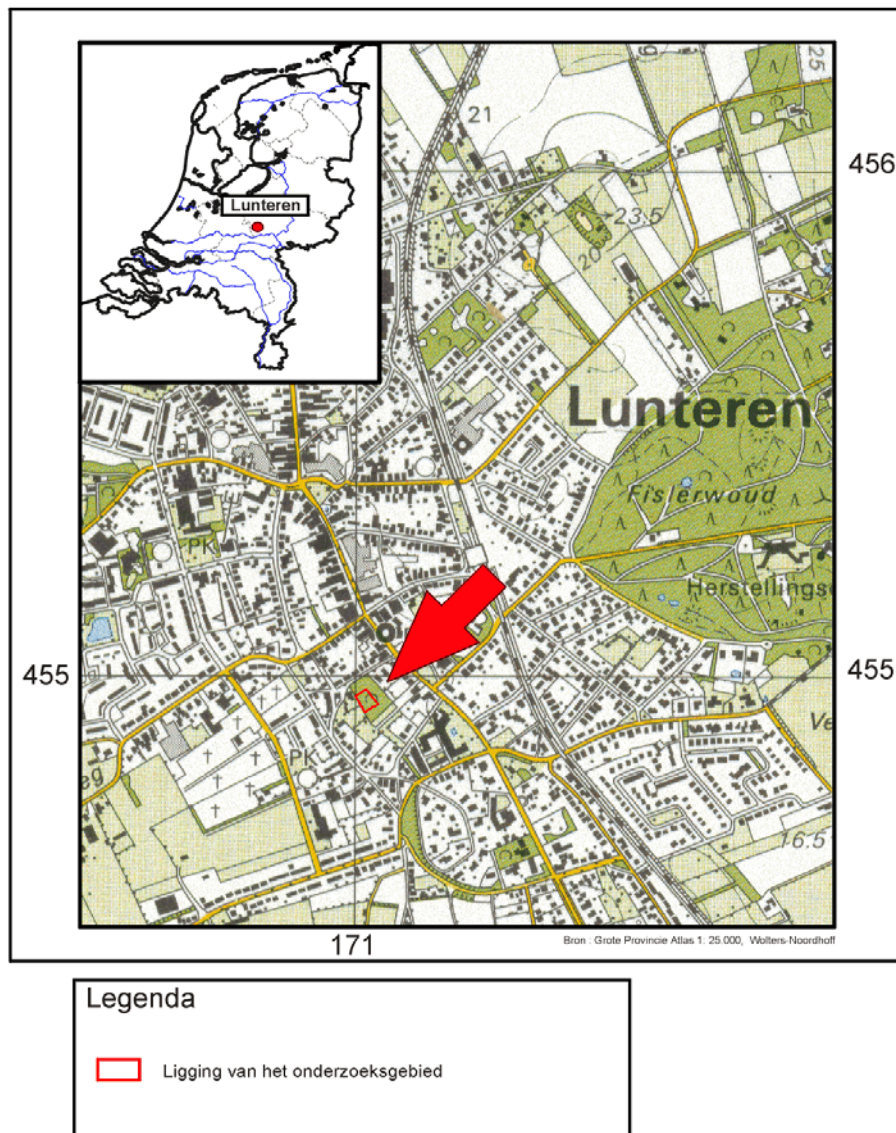
Het onderzoek is uitgesplitst in twee delen: een bureauonderzoek (Standaard Archeologische Inventarisatie, SAI) gevolgd door een inventariserend veldonderzoek (Aanvullend Archeologische Inventarisatie, AAI). Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden, binnen het onderzoeksgebied. Bij het inventariserend veldonderzoek is met behulp van waarnemingen in het veld deze informatie getoetst en aangevuld.

In dit rapport zijn de resultaten van dit onderzoek beschreven. Op basis van deze resultaten zijn aansluitend aanbevelingen gegeven over de eventueel noodzakelijke bescherming van het gebied of mogelijk vervolgonderzoek.

Het veldwerk van dit onderzoek heeft plaatsgevonden in augustus 2002. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de eisen van de gemeentelijk archeoloog van de gemeente Ede en conform het concept handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 2.0.

1.2 Ligging van het gebied

Het te onderzoeken gebied ligt in de bebouwde kom van Lunteren in de gemeente Ede, provincie Gelderland (figuur 1).

Figuur 1: Ligging van het onderzoeksgebied

Het perceel is gelegen in een woonwijk en grenst in het noorden aan de Roskammersteeg. In het oosten, zuiden en westen is het perceel omringd door tuinen van andere woningen. Het perceel is in totaal circa 4000 m² groot, waarvan circa 400 m² bebouwd gaat worden. Het terrein is jarenlang in gebruik geweest als tuin dat behoorde bij een villa die ten oosten van het onderzoeksgebied stond. Op het terrein staat nu bos met een zeer dichte ondergroei.

De volgende twee coördinatenparen, volgens het rijksdriehoek-meetsysteem, geven de ligging van het onderzoeksgebied aan:

Zuidwesthoek: X: 171.020 / Y: 454.920

Noordoosthoek: X: 171.027 / Y: 454.970

2 Werkwijze

2.1 Bureauonderzoek

Tijdens het bureauonderzoek is aan de hand van bestaande bronnen informatie verzameld omtrent bestaande archeologische waarden. Bij de inventarisatie van bekende archeologische waarden is gebruik gemaakt van gegevens uit het Centraal Archeologisch Archief (CAA) en het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Hierbij is het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) gebruikt. Daarnaast is zowel de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) van de ROB, de bodemkaart, de geomorfologische kaart alsmede de geologische overzichtskaart geraadpleegd.

2.2 Inventariserend veldonderzoek

Naar aanleiding van het bureauonderzoek is het veldonderzoek uitgevoerd. De totale grootte van het plangebied bedraagt circa 4000 m², waarvan 400 m² bebouwd gaat worden. Teneinde ook de zone rond de toekomstige bebouwing te onderzoeken is in overleg met de opdrachtgever afgesproken om een onderzoeksgebied van 1200 m² aan te houden.

Het landgebruik van het terrein bestaat uit bos met een dichte ondergroei. Hierdoor is het niet mogelijk om aan het oppervlak archeologische indicatoren waar te nemen. Om in dit onderzoeksgebied de aanwezige vindplaatsen toch te kunnen traceren is men aangewezen op grondboringen. Voor het gehele plangebied is een booronderzoek uitgevoerd. Om de kans op het aantreffen van archeologische indicatoren zo groot mogelijk te laten zijn, zijn de boringen uitgevoerd tot tenminste 25 cm in de schone C-horizont. Bij dit onderzoek is gebruik gemaakt van boorkoppen met verschillende diameter. Edelmanboringen met een diameter van 7 cm zijn uitgevoerd om inzicht te krijgen in de bodemkundige en lithologische gesteldheid van de grond. Megaboringen, met een diameter van 15 cm, zijn uitgevoerd om een beter zicht te krijgen op de aanwezigheid van archeologische vondsten in de bodem. Hierbij zijn de grondmonsters door middel van een zeef met een maaswijdte van 4 mm onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren. Archeologische indicatoren kunnen aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van een archeologische vindplaats. Deze indicatoren kunnen bestaan uit bijvoorbeeld aardewerk, huttenleem, vuursteen, metaal, houtskool en (verbrand) bot. Onderzoek met de megaboer heeft als voordeel dat een groter bodemonster door middel van zeven op archeologisch materiaal onderzocht kan worden. De trefkans is daarbij groter dan bij een edelmanboring.

Er is getracht te werken volgens een boorraster van 15 x 20 meter. Dit betekent dat de boorraaien 15 meter uit elkaar liggen en dat de boringen binnen de raaien gezet zijn op een onderlinge afstand van 20 meter. Door de plaatselijk dichte begroeiing bleek het echter niet mogelijk om deze systematische boorkartering in de praktijk uit te voeren. Delen van het terrein bleken ter plekke niet toegankelijk. Gepoogd is om binnen het onderzoeksgebied de spreiding van de boringen zo optimaal mogelijk te laten zijn. Aangezien megaboringen (diameter 15 cm) minder geschikt zijn om een betrouwbare bodembeschrijving te maken is naast elke megaboring tevens één boring met een edelmanboor (diameter 7 cm) uitgevoerd, waarbij de lithologische en bodemkundige opbouw van de bodem gedetailleerd is beschreven.

De locatie (x,y) van de boringen is ingemeten met behulp van meetlinten. De hoogteligging ten opzichte van NAP is bepaald met behulp van een waterpasinstrument.

3 Resultaten bureauonderzoek

3.1 Geologie en bodem

Het onderzoeksgebied is gelegen in het Midden-Nederlandse zandgebied op de overgang van het Veluwemassief naar de lager gelegen Gelderse Vallei. Het gebied is te karakteriseren als dekzandlandschap en behoort geologisch tot de Formatie van Twente.

Aangezien het onderzoeksgebied in de bebouwde kom van Lunteren ligt is het voor de geomorfologische kaart (blad 32) niet gekarteerd. Aangenomen mag worden dat het dekzand waarop Lunteren is gebouwd behoort tot het gordeldekzand dat in de laatste ijstijd, het Weichselien (110.000 - 10.000 jaar geleden) is afgezet rond de al eerder gevormde stuwwalen (Berendsen, 1996).

Ook voor de bodemkaart (blad 32 oost) is het gebied niet gekarteerd. Wel blijkt dat direct ten noordoosten en ten zuidoosten van de bebouwde kom grote zones met zwarte enkeerdgronden (zEz21) voorkomen. Enkeerdgronden zijn gronden met een niet vergraven, humushoudende bovengrond die dikker is dan 50 cm. Deze bestaat doorgaans uit een zogenaamd "esdek". Dit is ontstaan door het eeuwenlang opbrengen van potstalstrooisel op de akker. Dat strooisel bestond uit plaggen die in de stal werden gelegd om de uitwerpselen van het gestalde vee op te vangen. De plaggen werden met de uitwerpselen als mest op de akker gebracht. Op deze wijze kon een akkercomplex op zandgrond gedurende eeuwen jaarlijks opnieuw bebouwd worden zonder dat de bodem uitgeput raakte.

De vorming van een esdek kan teruggaan tot de 11e eeuw. Bestond het stalstrooisel uit bosstrooisel of grasplaggen dan ontstond een bruin esdek. Zwarte enkeerdgronden wijzen op een gebruik van heideplaggen. Op deze wijze kon het land rond het akkercomplex gedeeltelijk ontgrond raken, terwijl de akkergrond tot ruim een meter opgehoogd kon worden.

In gebieden met esdekken dient rekening te worden gehouden met een rijk bodemarchief. Het oorspronkelijke oppervlak is op deze plaatsen vanaf de Middeleeuwen opgehoogd door bemesting. Dit betekent dat de eventueel aanwezige archeologische resten uit de perioden van vóór de Middeleeuwen hierdoor meestal goed bewaard zijn gebleven.

3.2 Bekende archeologische waarden

Voor het bureauonderzoek zijn tevens de archeologische vondstmeldingen van het betreffende gebied uit het ARCHIS archief van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) geïnventariseerd. Uit dit archief blijkt dat er uit het onderzoeksgebied zelf geen vondstmeldingen bekend zijn. Direct ten zuidwesten van het terrein is echter een stenen bijl uit het Neolithicum of de Bronstijd aangetroffen (ARCHIS waarnemingsnummer 11613).

Aangezien het onderzoeksgebied in de bebouwde kom van Lunteren ligt, is ook voor de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden geen waarde aangegeven. De al eerder besproken landschappelijke context in combinatie met de ARCHIS vondstmelding geeft echter voldoende aanleiding om aan te nemen dat het plangebied een hoge archeologische verwachting heeft.

4 Resultaten veldonderzoek

Tijdens het booronderzoek zijn in totaal 8 megaboringen en 8 edelmanboringen uitgevoerd. De locatie van de boringen is terug te vinden in bijlage 2. Vanwege de dichte ondergroei op het perceel bleek het niet mogelijk om de boringen in een systematisch grid te leggen. De dichte begroeiing was tevens een te grote belemmering bij de bepaling van de hoogte van het maaiveld met een waterpasinstrument. De hoogtemetingen zijn dientengevolge achterwege gelaten.

In alle boringen bestaat het profiel uit matig fijn zand met een mediaan van 150-210 μm . Het moedermateriaal is overal dekzand.

De bodemopbouw vertoont een zeer gedifferentieerd beeld. In vrijwel alle boringen bestaat de bovenste 30-40 cm uit puinhoudend zand. Ter plekke van boring 2 is de hoeveelheid puin zo groot dat na 40 centimeter deze boring moest worden gestaakt. Andere pogingen binnen een straal van circa 5 meter gaven hetzelfde beeld.

Boring 4 heeft ook duidelijk een verstoord karakter. Een zwart, sterk humeus dek rust hier op het schone dekzand. De overgang tussen deze twee pakketten is zeer scherp. Vermoedelijk is op deze plek een stortkuil geweest van (tuin)afval

Boring 1, 6, 7 en 8 hebben een bodemopbouw, waarbij boven de C-horizont een lichtbruingrijze laag voorkomt. Deze laag bevindt zich op circa 50 cm onder het maaiveld en is eventueel te interpreteren als de uitspoelingslaag van de A-horizont daarboven. Een inspoelingslaag ontbreekt echter. Volgens de bodemclassificatie vallen deze bodems onder de klasse van de enkeerdgronden, maar ze hebben hier ook veel overeenkomsten met duinvaaggronden. Als er sprake is van een echte enkeerdgrond zou de bovengrond humeuzer en donkerder zijn en is eventueel nog een restant van de B-horizont van de oude podzol aanwezig. De bodemopbouw van boring 7 ziet er als volgt uit:

Boring 7

Diepte (cm - mv)	Textuur	Kleur	Mediaan	Horizont
0 - 50 cm	Zh1	bruingrijs	150-210 μm	A
50 - 70 cm	Zh0	lichtbruingrijs	150-210 μm	E?
> 70 cm	Z	witgrijs	150-210 μm	C

Voor een verklaring van de textuurcodes, zie bijlage 3

Het is ook mogelijk dat deze gronden verstoord zijn door menselijk ingrijpen, aangezien hier tot op grote diepte baksteen en post-middeleeuws aardewerk aangetroffen is.

Boring 3 en boring 5 zijn de enige twee boringen waar een intact esdek is aangetroffen. De bodemopbouw van boring 5 ziet er als volgt uit:

Boring 5

Diepte (cm - mv)	Textuur	Kleur	Mediaan	Horizont
0 - 60 cm	Zh2	donkerbruin	150-210 µm	A
60 - 70 cm	Zh0	geelbruin	150-210 µm	B
> 70 cm	Z	grijsgeel	150-210 µm	C

Voor een verklaring van de textuurcodes, zie bijlage 3

Deze twee boringen hebben tussen de A en C-horizont in nog een duidelijke B-horizont. Deze horizont is vermoedelijk het restant van een oudere podzolbodem die oorspronkelijk aan het oppervlak heeft gelegen. De dikte van deze inspoelingshorizont B fluctueert, en is in de meeste boringen dus zelfs helemaal afwezig. Indien er oorspronkelijk een oude bodemlaag onder het esdek aanwezig is geweest, is deze door homogenisatie inmiddels verdwenen.

Boring 5 is de enige boring waar archeologische indicatoren zijn aangetroffen. Het betreft hier resten houtskool die zich bevonden in het esdek. Houtskool kan een indicatie zijn voor menselijke bewoning, maar ook het gevolg zijn van een natuurlijke oorzaak, zoals een bosbrand. Overige indicatoren die eventueel een datering over de ouderdom van het esdek zouden kunnen geven, zoals aardewerk, ontbreken echter. Het is diensgevolge onmogelijk om op basis van het gevonden houtskool uitspraken te doen over de historische ontwikkeling van het gebied.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

De doelstelling van dit onderzoek is het vaststellen van eventueel aanwezige archeologische resten en/of vindplaatsen op een perceel aan de Roskammersteeg te Lunteren.

Uit het onderzoek is gebleken dat een groot deel van het onderzoeksgebied een verstoord bodemprofiel heeft. Slechts in twee boringen is een intact esdek aangetroffen. Slechts in één boring is houtskool aangetroffen, dit hoeft echter niet indicatief voor te zijn voor menselijke bewoning. Overige archeologische indicatoren ontbreken. De archeologische verwachting voor het gebied is derhalve laag.

5.2 Aanbevelingen

Gezien de grotendeels verstoorde bodemopbouw in het terrein en het ontbreken van duidelijke archeologische indicatoren wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen. Het aangetroffen houtskool is niet voldoende om te verwachten dat er zich een archeologische vindplaats in het gebied bevindt.

Hoewel gepoogd is een zo gefundeerd mogelijk advies te geven met de beschikbare onderzoeksmethoden, is de aanwezigheid van archeologische sporen niet in alle gevallen volledig uit te sluiten.

6 Literatuur en kaarten

Literatuur

Berendsen, H.J.A. 1996: *De fysisch-geografische regio's van Nederland*. Voorlopige uitgave. Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Vakgroep Fysische Geografie, Universiteit Utrecht.

Geraadpleegde kaarten

Bodemkaart van Nederland (1:50.000), 1965: *Blad 32 Oost Amersfoort*. Stichting voor de Bodemkartering, Wageningen.

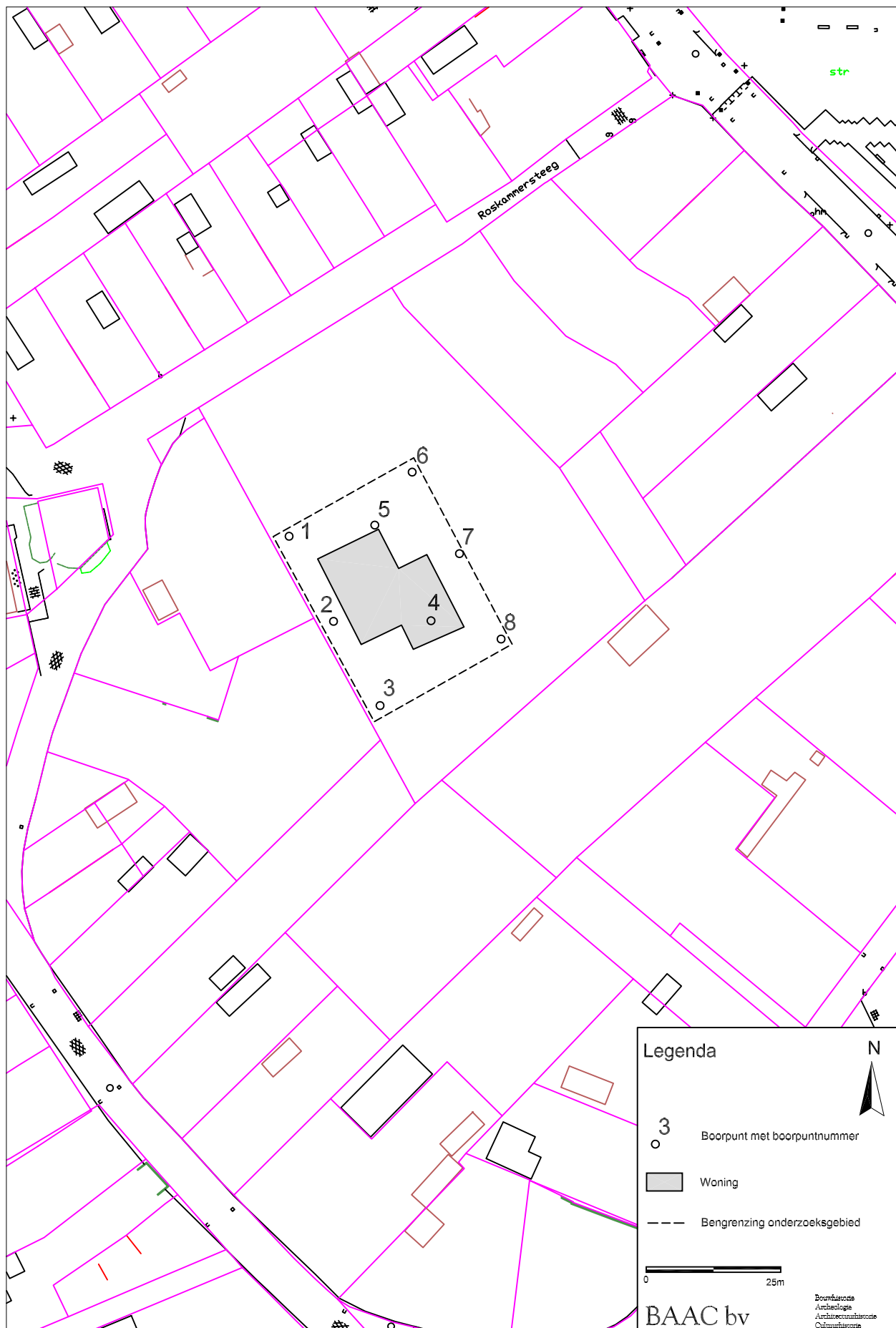
Geomorfologische kaart van Nederland (1:50.000), 1982: *Blad 32 Amersfoort* Stichting voor Bodemkartering, Wageningen & Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

Grote Provincie Atlas (1:25.000), 1997: *Gelderland/Veluwe*. Wolters-Noordhoff bv, Groningen.

Bijlage 1: Archeologische en geologische tijdvakken

	C14 B.P.	Geologie	Klimaat, landschap, vegetatie		Archeologische perioden		Cultuurnamen			
-1500 n. C.	1000	Duinkerke III	Koeler vochtiger subbattanticum	Loofbos	Late Middeleeuwen					
-1000					Karolingische tijd					
-500		Duinkerke II			Merovingische tijd					
0		Volksverhuizingstijd								
		Laat-Romeinse tijd								
		Midden-Romeinse tijd								
		Vroeg-Romeinse tijd								
-500	Duinkerke I	Late IJzertijd		Midden IJzertijd		Zeijen				
-1000				Vroege ijzertijd						
-1500	3000	Duinkerke 0	koeler droger Subboreaal	Loofbos	Late Bronstijd				Midden Bronstijd	
-2000					Vroege Bronstijd		Wikkeldraad			
-2500		4000			Calais IV	Laat-Neolithicum		Klokbeaker		
-3000										
-3500	Calais III				Midden-Neolithicum		Vlaarding			
-4000					Haz					
-4500	5000	Calais II						Vroeg Neolithicum		Swift
-5000		6000				Bandceramiek				
-6000			Calais I							
-7000	8000			Warmer Boreaal	Den	Mesolithicum				
-8000			Warmer Proboreaal	Berk						
-9000		10.000	jong dekzand II	Kouder LateOryas	Toendra					
-10.000			Warmer Allerød	Den Berk	Laat-Paleolithicum					
-11.000	Jong denkzand		K Vroege Dryas	Toendra			Tjonger			
-12.000		Warmer bølling	Berk	Hamburg						
-25.000	12.000	oud-dekzand löss	Weichsel ijstijd	Poolwoestijn						
-50.000			Warm Eemien	Loofbos						
-100.000										
-150.000	Keileem stuwwal				Midden-Paleolithicum					
-200.000		Saale ijstijd	Landijs							
-250.000										
-300.000 v.C.					Vroeg-Paleolithicum					

Bijlage 2: Boorpuntenkaart

Bijlage 3: Overzicht codering textuurclassificatie

Veldcodering	Textuurbenaming	
	Hoofdnaam	Toevoeging
Ks1	klei	zwak siltig
Ks2	klei	matig siltig
Ks3	klei	sterk siltig
Ks4	klei	uiterst siltig
Kz1	klei	zwak zandig
Kz2	klei	matig zandig
Kz3	klei	sterk zandig
Lz1	leem	zwak zandig
Lz3	leem	sterk zandig
Zk	zand	kleiig
Zs1	zand	zwak siltig
Zs2	zand	matig siltig
Zs3	zand	sterk siltig
Zs4	zand	uiterst siltig